

De Turkse Tortel

(*Streptopelia decaocto*)

Hei elei kuk eleiii...

Vroeger had ik familie wonen op de Rooigemlaan. Lang geleden was dat een mooie, groene boulevard, met in het midden gras en bomen. Zelf kan ik me geen Rooigemlaan meer voorstellen zonder vier rijstroken, maar toen, lang geleden, was er maar één rijstrook in elke richting...

PETER PERMANNE

Mijn bloedverwanten werden (zeker in het voorjaar en de zomer) 's ochtends steeds voortijdig uit de slaap gesabeld door gevleugeld crapuul. Stel u voor zeg, het is zondagochtend vroeg, en zo zalig stil... en een uur voor zonsopgang begint daar plots zo'n gefrus-

treerde merel de stembanden uit zijn borst te kwelen. Als de zon opkomt is daar dan een Collegium Vocale bijgekomen onder leiding van *Philippe de Huismus*, versterkt door een tandem 'Zjeraars' (of *Turkse tortels*). Mijn neefjes en nichtjes waren wreed content toen een bulldozer de groene

middenberm aan flarden reed en er beton in plaats van groen kwam. Het fluitend ongemak werd vervangen door zoet gekwinkeleer van *Passer volvo*, *Parus peugeot* en *Turdus citroën*.

Als kleine spruit had ik een speciale relatie met Turkse tortels. Bij mijn ouders thuis waren deze vogels immers kind aan huis. Ik zie die beesten nog zitten op het terrasje achteraan de tuin, slobberend aan de broodkruimels die daar waren gestrooid. Ze zaten daar op hun dooie gemakske, door kat noch hond gestoord, hun buik rond te eten. Wat mij echter toen reeds opviel, was hun verlegenheid ten opzichte van andere vogelsoorten die onze tuin frequenteerden. Zeker tegenover *merels* waren de Turkse tortels nogal beschroomd. Als daar een merelwijfje een lekker brokje had gezien, mocht het torteltje gegarandeerd een stapje achteruit zetten. Ik nam het als kleine gast dan steeds op voor de achtergestelde torteltjes, en in mijn gedachten zijn er toen ettelijke arrogante merels gesneuveld... Zo zie je maar dat een aibaar, lief ogend beestje meer kans op menselijke bescherming maakt dan een (té) assertief ogende soort.

Een pasfoto...

Voor ik verder uitweid even een heel korte beschrijving van het beestje (gesteld dat u het nog niet zou kennen!).

De Turkse tortel is een effen beigegrijs duifje, met een vrij lange staart. Voor de cijferfaars onder de lezers: een lengtemaat van 31 tot 33 cm en een spanwijdte van 47 tot 55 cm. Het meest opvallende kenmerk is ongetwijfeld de fijne, zwarte halsband (een halve cirkel, aan de achterzijde van de hals, waarnaar de Engelse naam '*collared dove*' verwijst). Voor het overige verwijs ik naar de foto's. Persoonlijk vind ik de Turkse tortel de mooiste duivensoort, zeer sierlijk, zonder overdadige opsmuk en met een hoog knuffelgehalte. Het enige wat mij aan deze tortel soms een heel klein beetje stoort is het geluid, 'roe koeee koe', waarbij de tweede zanggreep langer wordt aangehouden. Ik vind het geen pretje om op een zondagochtend wakker gehouden te worden door Bianca Castafiore vermomd als Turkse tortel... Enfin, ik heb er nu geen last meer van, vermits mijn tuin niet wordt bezocht door Turkse tortels, maar als kleine gast ben ik ettelijke uurtjes getrakteerd op onwelvoeglijk vroeg gekwinkeleer!

Oh ja, men kan zich niet vergissen in het geluid: drie zanggrepen is van de Turkse tortel, als er vijf zanggrepen zijn – 'roe koe koe koe oe' – dan heb je te maken met de *houtduif*.

En een audio-duif...

In Nederland heeft men ooit de vocale communicatie tussen Turkse tortels bestudeerd. Dacht je dat 'roe-koeee-koe' gelijk is aan 'roe-koeee-koe'? Wel, dan ben je fout. Dat Nederlands onderzoek heeft immers uitgewezen dat er drie typen koeren zijn: het postkoeren, het nestkoeren en het buigkoeren.

• Het postkoeren

Dit doet een doffer (mannetjesduif) om zijn territorium af te bakenen. Hij kiest hiervoor meestal een schoorsteen, een lantaarnpaal of een boom van waaruit hij de omgeving kan overzien. Meteen als hij neerstrijkt maakt hij met een post-roekóekoe duidelijk dat hij gearriveerd is. Hij geeft hiermee te kennen dat het gebied van hem is en dat indringers zijn gewaarschuwd. Mocht een andere doffer toch zo brutaal zijn om in zijn territorium binnen te dringen, dan duikt hij met een schreeuw op de indringer af en probeert hem te verjagen. Als dat niet lukt is er herrie in de tent. Ze delen meppen uit met de voorkant van hun vleugels en kunnen elkaar behoorlijk toetakelen. Daarom is het voor de vogel handig om van

tevoren te weten hoe sterk de tegenstander is. Uit het onderzoek blijkt dat Turkse tortels uit het koeren van een tegenstander diens kracht kunnen taxeren. Het postkoeren kent namelijk variaties in toonhoogte en die kunnen alleen door sterke, volwassen mannetjes geproduceerd worden.

• Het nestkoeren

Nestkoeren heeft alles met de voortplanting te maken. Zowel het mannetje als het vrouwtje brengen elkaar hiermee in de stemming om een nest te bouwen. Uit onderzoek blijkt dat het vrouwtje door het nestkoeren ook geprikkeld wordt om eerder eieren te leggen. Er is dan intussen al een slonzig nest gebouwd, door een aantal takken op een boomtak te draperen. Bij een beetje harde storm waaien ze met nest en al uit de boom en dan moet de hele voortplantingcyclus van voor af aan herbeginnen. Turkse tortels zijn dan ook niet voor niets van februari tot september bezig met het nestelen. Omdat de kans groot is dat er iets misgaat, produceren ze maximaal twee eieren per keer en proberen het snel weer opnieuw als wind of *eksters* roet in het eten gooien. Een koppeltje slaagt erin om tot vijf broedsels per jaar groot te brengen. Doordat ze een langere broedperiode hebben dan de meeste andere vogels, spreiden ze het risico op mislukkingen.

(foto Geert Spanoghe)

● Het buigkoeren

Dit kan worden gezien als het op de spits drijven van een confrontatie. De koerende mannetjes naderen hierbij al buigend een vrouwtje of een ander mannetje. Tegenover een vrouwtje betreft het een oprechte liefdesverklaring, waarbij alle kracht en stoerheid in de koeren wordt gestopt om indruk op haar te maken. Indien de buigkoeren gericht zijn naar een ander mannetje, dan kunnen er maar twee dingen gebeuren: of de man kiest zo snel mogelijk de wieken, of er komt grote heibel. De variaties in toonhoogtes bij het koeren brengen daarbij wederom de boodschap over dat er niet valt te sullen!

Mensenvolgers...

De Turkse tortel is sterk gebonden aan menselijke aanwezigheid, een echte cultuurvolger. Broeden gebeurt meestal nabij bebouwing, zoals in parken en tuinen. De achteruitgang van een neefje van hem, de *zomertortel* (*Streptopelia turtur*), waarmee de Turkse tortel in concurrentie leeft, zou hieraan gelinkt zijn. In de eerste helft van deze eeuw broedde deze soort immers ook in steden en dorpen, maar daar is hij nu verdwenen. Heden te dage is er een duidelijk verschil in de keuze van het leefgebied tussen beide soorten: waar de Turkse Tortel ontegensprekelijk aan de mens gebonden is, verkiest de zomertortel zogenaamde 'bocagelandschappen' (landbouwland doorsneden met bomenrijen, hagen of struikpartijen, zoals in de Voerstreek of het Land van Herve) en bosrijke gebieden.

Turkse tortels laten zich graag lokken met een dagelijks hapje voer. Het lijkt dan ook voor de hand te liggen dat duiven die bijgevoerd worden dicht in de buurt van hun territorium, betere overlevingskansen hebben en meer jongen kunnen grootbrengen. Bijgevoederde duiven moeten echter een harde strijd voeren om de vele indringers, die ook een graantje willen meepikken, van het lijf te houden. Uiteindelijk zijn hun kansen vrijwel gelijk aan die van de niet gevoederde vogels, die zelf hun kostje bij elkaar moeten scharrelen. Het voorkomen van deze tortel in stedelijke gebieden, maakt anderzijds ook dat hij bij de meest geplaagde zit qua vensterdood.

's Nachts trekken de duiven in groepen naar slaapbomen iets buiten de woonwijken. De vrouwtjes blijven in de broedtijd echter op het nest slapen. 's Ochtends vroeg keren de doffers dan terug.

In de studie van Natuurpunt 'Voeren en beloeren' blijkt dat de Turkse tortel in Vlaanderen één van de meest waargenomen tuinvogels is. Bij tellingen op voederplaatsen in tuinen nam hij de vierde plaats in, na de *huismus*, de *merel* en de *koolmees*. Huismus en Turkse tortel waren de typische tuinvogels voor de winter 2002-2003. De Turkse tortel doet het trouwens vooral in Oost-Vlaanderen goed.

Valse exoten!!!

Turkse Tortels zijn relatieve nieuwkomers in de lage landen. Tot 1928 kwam deze soort in Europa slechts voor in de Balkan. Toen zijn ze, om onbekende redenen, begonnen aan een spectaculaire opmars in West-Europa. Rond 1952 kwam de eerste Turkse tortel bij ons aan. Deze sukelaar werd te Molenbeersel evenwel gevangen en opgeborgen in een kippenstal. In 1955 broedde de soort voor het eerst in het Zwin en datzelfde jaar werd een eerste gevangen Turkse tortel verkocht op de vogelmarkt van Mol. In 1956 werden de Nieuwe Belgen bij Koninklijk Besluit beschermd, maar in 1964 werd die bescherming weer opgeheven, onder druk van de pluimveehouders. De vogels pikten immers

ruim hun graantje mee op de kippenfokkerijen.

De Turkse tortel is dus geen exoot zoals de Canada gans, die hier is ingeburgerd door menselijk toedoen. De Turkse tortel heeft helemaal op eigen kracht zijn leefgebied drastisch uitgebreid, zonder directe menselijke tussenkomst. In veertig jaar tijd nam hun areaal in Europa met twee en een half miljoen vierkante kilometer toe. Ornithologen staan voor een raadsel! Een suggestie van oplossing ligt misschien in het ruime voedselaanbod dat de duif vindt op het platteland en in de stad?

Daarnaast werd dit torteltje in 1980 geïntroduceerd in Florida, en onderhand hebben ze ook zowat het hele Amerikaanse continent veroverd. Kazachstan, Turkmenistan, Siberië, het Midden-Oosten, Japan, China staan intussen ook op hun palmares.

De naam zegt niet alles

De naam 'Turkse' tortel is misleidend, want deze duif is helemaal niet afkomstig uit Turkije. Ook de Fransen en de Duitsers leggen het echter niet slimmer aan boord. Zo luidt de naam in het Frans 'tourterelle turque' en in het Duits 'türckentaube'. Een betere benaming voor dit torteltje zou bijvoorbeeld de 'Ganges tortel', of het 'Bombay duifje' zijn, want inderdaad, de bakermat van deze duif ligt in India. Men zegt dat een Indiase koopman een Turks torteltje zou geschonken hebben aan de sultan van Istanboel, van waaruit dan de kolonisatie van Europa zou zijn aangevat. Vandaag kan je zelfs in het door god en klein pierke verlaten IJsland het gezelschap krijgen van koerende Turkse tortels!

Tot slot nog een leuke wetenswaardigheid over zijn officiële naam. Daarvoor citeer ik uit het boek 'De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis' (geschreven door Henk Blok en Herman ter Stege): "Streptopelia decaocto betekent 'ringduif 18'. Het getal verwijst naar de mythologie: de om haar karig loon van achttien geldstukken jammerende dienstmeid werd veranderd in een duif, die haar droef klinkende kreten overnam."